

ВПЛИВ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОЦІНКИ НА ЕМОЦІЙНИЙ СТАН УЧНЯ

Розкрито особливості педагогічного оцінювання навчальних досягнень школярів та вплив оцінки вчителя на емоційний стан учня.

Реформування національної освіти зумовило кардинальні зміни у системі оцінювання навчальних досягнень школярів. Запропоновані нові критерії оцінювання, мають на меті реалізацію принципів гуманізації і демократизації освіти й спрямовані на суттєву переорієнтацію процесу навчання, яка забезпечувала б особистісний розвиток кожного учня.

У наукових дослідженнях оцінка, вміння оцінювати вивчалися у декількох напрямках. Ряд вчених (Ш.О.Амонашвілі, Л.Ф.Ващенко, О.Я.Савченко, Л.М.Фрідман та ін.) характеризують цей феномен у зв'язку зі специфікою професійної діяльності педагога. Інші (Б.Г.Ананьєв, В.С.Заслуженюк, Н.П.Зубалій, В.О.Онищук, В.А.Семиченко та ін.) розглядають оцінку як інструмент педагогічного впливу вчителя на учня. Третій напрямок репрезентовано дослідженнями, що вивчали оцінку як психологічний механізм саморозвитку і самовдосконалення особистості (Т.В.Вершиніна, Г.А.Карпова, Г.І.Липкіна) та компонент професійного мислення вчителя (Ю.М.Кулюткін, О.С. Цокур).

Загально визнано науковцями, що оцінка може виступати як:

1) емоційне ставлення вчителя до навчання учня, що виражається за допомогою слова, жесту, міміки, які починають згоду, схвалення, незгоду, незадоволення тощо. Позитивне емоційне оцінювання підтримує віру дитини у свої сили і можливості, негативне – спонукає до усунення виявлених помилок та недоліків у навчанні;

2) мотивоване оцінне судження, що дає учневі можливість усвідомити, як саме він справився з роботою, що вийшло добре, в чому помилка, як її краще виправити. При цьому треба дбати про домінування позитивних переживань, тому будь-яке оцінювання повинно ґрунтуватися на доброзичливому ставленні до дитини. Наприклад: "Андрійко прочитав вірш гарно, виразно, але не вивчив до кінця. Сподіваюсь, що на наступний раз він розкаже нам вірш значно краще", "Мені приємно, що вправу ти виконав самостійно, хоч і помилився в одному слові". Важливо, щоб якісна характеристика відповіді завжди передувала кількісній оцінці результату. Це стимулює дитину до роботи над собою, утверджує позитивні емоції, оскільки усвідомлюється справедливість оцінки;

3) оцінка у вигляді цифрового балу.

У психолого-педагогічній літературі виділяють різні функції оцінки. Так, Ш.О.Амонашвілі розкриває виховну (спрямовану на розвиток особистої відповідальності, працелюбності, цілеспрямованості, старанності та інших якостей особистості) та навчальну (спрямовану на покращення результатів навчальної діяльності, формування мотивів учіння) функції оцінки [1]. Л.Ф. Ващенко вказує на контрольну-коригуючу функцію оцінки (визначення рівня знань, умінь і навичок кожного учня або класу з подальшим усуненням виявлених недоліків) [3]. Б.Г. Ананьєв виділяє дві функції впливу оцінки на дитячу особистість: а) орієнтувальну, що полегшує усвідомлення процесу діяльності; б) стимулюючу, яка впливає на афективно-вольову сферу внаслідок переживання успіхів чи невдач [2].

Про вплив педагогічної оцінки на емоційний стан учня зазначається також у дослідженнях Ш.О. Амонашвілі, В.О. Сухомлинського та ін. Психологи, педагоги і вчителі-майстри одностайні у тому, що вона здатна викликати в учня гаму гострих і глибоких переживань: радість успіху, задоволення, сором за невдачу, підвищену тривожність тощо. Позитивні емоції, пов'язані з одержаною оцінкою, вчені вважають могутнім стимулом навчання, негативні – навпаки, погіршують загальний стан школяра, знижують його працездатність. Тому, коли вчитель підбадьорює учня, схвалює його відповідь, роботу – це стенично впливає на школяра. Проте, як стверджують деякі дослідники (Н.П. Зубалій, В.І. Помагайба), стимулюючою може бути і негативна оцінка (за умови, що вона об'єктивна, доброзичлива і учень її усвідомлює).

Тому і позитивні, і негативні емоції багато важать у житті дитини. Позитивна емоція, пов'язана з оцінюванням знань, стимулюватиме досягнення більш високих навчальних результатів, негативна ж може в одних випадках здійснювати дезорганізуючий вплив на діяльність, а в інших – активізувати її, тобто спонукати до усунення перешкод.

Безумовно, оцінюючи результати навчання, вчитель має дбати про домінування позитивних переживань, пов'язаних із оцінюванням знань. Це важливо з трьох причин:

- по-перше, молодші школярі, як відомо, часто сприймають педагогічну оцінку як оцінювання власної особистості. Тому оцінка повинна бути пов'язана з аналізом того, що і як виконав учень (наприклад, "я твоєю роботою задоволена"), а не з його особистістю (наприклад, "я тобою незадоволена");

- по-друге, нагромадження позитивного емоційного досвіду у зв'язку з оцінюванням засвоєних знань є основою для розвитку навчально-пізнавальних мотивів;

- по-третє, педагогічна оцінка є основою для формування самооцінки школяра. Як відомо, учні початкових класів ще неспроможні давати об'єктивну оцінку якості своєї роботи чи особистості в цілому і судять про це на основі оцінок дорослих і, в першу чергу, вчителів.

Це свідчить про те, що оцінка не тільки педагогічне поняття. Вона також є соціально-психологічним явищем, що є значущим в житті і діяльності учня. Як зазначає відомий педагог-гуманіст Ш.О.Амонашвілі, оцінка є

регулятором життєвих відносин учнів у їхньому мікросоціальному середовищі [1]. Статус дитини у класі, ставлення до неї вчителів і однокласників нерідко зумовлене тим, які оцінки вона отримує. У сім'ї ставлення батьків до дитини також часто детерміновано оцінками у школі. І якщо ці ставлення не відповідають рівню домагань дитини, то вона постійно знаходиться у стресовій ситуації.

Тому вчителі повинні дотримуватися дидактичних вимог щодо оцінювання знань, умінь і навичок школярів, це запобігатиме виникненню конфліктних ситуацій між учителями та учнями, їхніми батьками.

Оцінка має бути об'єктивною, відображати дійсний рівень знань навчального матеріалу, передбаченого програмою. Неприпустимим є як завищення, так і заниження оцінок. Їх завищення викликає у батьків незадоволення, призводить до конфліктів. Шкідливе також заниження оцінок, зайва вимогливість під час оцінювання знань. У дітей втрачається стимул до навчання, вони часто заявляють, що вчитель оцінку "5" ніколи не поставить, а на "4" я й так відповім.

Диференційований характер оцінки потребує від педагога враховувати індивідуальні особливості учнів та специфічні особливості навчального предмета і навчального матеріалу. Для цього йому необхідно знати психологічні особливості психічних процесів, темпераменту кожного учня. Деякі вчителі схильні занижувати оцінки флегматичним, меланхолічним дітям, а холерикам завищувати. Однак шкільна практика свідчить, що зовнішня активність не завжди адекватна високому рівню знань, а тим часом несміливі, мало активні учні можуть добре знати навчальний матеріал, але бояться підняти руку. Стимулюванню навчальної діяльності учнів сприятиме використання методу заохочення, який виражається у різних видах емоційного ставлення до відповіді (похвалу, підбадьорення, схвалення тощо). Наприклад: "Молодець!", "Дуже добре!", "Вже набагато краще, але не забувай про ...", "Ти стараєшся, тому у тебе обов'язково все вийде". Здебільшого слід заохочувати дітей сором'язливих, пасивних, рідше і стриманіше – самовпевнених.

Оцінка має спонукати школяра краще вчитися. Вона має бути за знання конкретного матеріалу, а не за поведінку учня на уроках чи перерві. Адже бувають випадки, коли вчителі використовують оцінку як покарання за будь-які вчинки учня (за порушення дисципліни на уроці, забутий вдома підручник чи зошит та ін.).

Важливо, щоб вчитель поступово підключив дітей до висловлювання оцінних суджень про свою відповідь і товаришів.

Досліджуючи процес навчання молодших школярів, Д.Б.Ельконін зробив висновок, що формування контролю йде від контролю за діями інших до контролю за своїми власними. Тому самоконтролю і самооцінці передують етапи оволодіння взаємоконтролем і взаємооцінкою [7].

Як показали наші дослідження, корисно практикувати взаємоперевірку виконаних робіт (два учні, які сидять за однією партою, обмінюються зошитами, перевіряють завдання, виправляють помилки) та колективне рецензування (коли якість роботи учня аналізує весь клас). Такі прийоми можна застосовувати вже з перших днів навчання. Учень, контролюючи результати діяльності товариша, одночасно здійснює і самоконтроль. Разом з тим, така робота породжує почуття задоволення, впевненості у власних силах, радості успіху. При цьому слід звертати увагу школярів на те, що аналіз роботи чи відповіді учня доречно починати з виявлення її позитивних моментів, а потім вказати на негативні. Дітей необхідно націлювати не на виявлення недоліків у роботі один одного, а на узгоджений пошук оптимальних шляхів виконання завдання.

Таким чином, організований на уроці взаємоконтроль дає можливість сконцентрувати увагу класу на відповіді товариша, разом з ним міркувати, стежити за правильністю і, одночасно, закріплювати свої знання з даного питання; викликає у школярів позитивні емоції: кожен має змогу побувати у ролі помічника вчителя.

У навчальній діяльності контроль тісно пов'язаний з оцінкою.

Значну увагу варто приділити розгорнутим оцінним судженням учнів, формуванню у них еталонів оцінки. Необхідно націлювати школярів на те, що, аналізуючи відповідь, доречно сказати, насамперед, що сподобалось, а потім – які є зауваження, виправити помилки. Взаємооцінка сприяє формуванню доброзичливого ставлення дитячого колективу до кожного учня, вмінню співпереживати, радіти успіху однокласника, вболівати за його невдачі.

Отже, контроль і оцінка необхідні. Але від педагога як особистості, від його ставлення до предмету, до учнів, стилю спілкування з ними, від вміння створити емоційно-позитивну атмосферу в класі під час оцінювання знань учнів залежать емоційні переживання школярів.

Таким чином, оцінюючи результати навчальної діяльності учня, вчитель повинен дотримуватися дидактичних вимог, використовувати різні форми оцінювання, пам'ятати про вплив оцінки на емоційний стан учня. Потребують також більш майстерного професійного використання й багатобальна шкала оцінок, а також навчання школярів розгорнутим оцінним судженням, взаємо- та самооцінці власної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Амонашвили Ш.А. Воспитательная и образовательная функция оценки учения школьников. – М.: Педагогика, 1984. – 296 с.
2. Ананьев Б.Г. Психология педагогической оценки //Избр. психол.труды: В 2-х т. – М.: Педагогика, 1980.– Т. 2. – С.128 – 267.
3. Ващенко Л.Ф. Из истории оценки в профессиональной деятельности // Экономика и управление. – 1996. – № 1. – С.15-17.
4. Зубалій Н.П. Роль педагогічної оцінки у формуванні позитивного ставлення шестиліток до навчання //Початкова школа. –1983. – № 12. – С. 14-18.
5. Савченко О.Я. Оцінка вчителя – стимул і орієнтир учнів //Урок у початкових класах. – К.: Освіта, 1993. –С. 148-153.
6. Семиченко В., Заслужнюк В. Проблема педагогічного оцінювання //Рідна школа. – 2001. –№ 7. – С. 3-9.

7. Эльконин Д.Б. Психология обучения младшего школьника. – М.: Знание, 1974. – 64 с.

Матеріал надійшов до редакції 22.09.03 р.

Шпак М.М. Влияние педагогической оценки на эмоциональное состояние ученика.

Раскрыты особенности педагогического оценивания учебных достижений учащихся, а также воздействие оценки учителя на эмоциональное состояние ученика.

Shpak M.M. The Influence of a pedagogical estimation on an emotional condition of the pupil.

The peculiarities of pedagogical estimations of educational achievements of pupils, and also the influence of an estimation of the teacher on an emotional state of the pupil are revealed.